

В. П. Капелюшний

Варшавський договір директорії УНР з Польщею

ВАРШАВСЬКИЙ ДОГОВІР ДИРЕКТОРІЇ УНР З ПОЛЬЩЕЮ – політичні й військові конвенції, підписані відповідно 22 і 24 квітня 1920 представниками Польщі й [Директорії УНР](#). Невдачі у боротьбі проти наступу більшовицьких військ, денікінців і Польщі та перехід УГА на службу до [А. Денікіна](#) змусили Директорію змінити зовнішньо-політичний курс і шукати нових союзників, що зумовило прийняття українським урядом рішення про направлення до Польщі дипломатичної місії, що повинна була врегулювати широке коло політичних, торговельних і військових проблем, а головне – домогтися офіційного визнання УНР Польщею.

До складу місії, крім представників УНР Л. Михайліва, Б. Ржепецького і М. Мишанецького, увійшли також представники ЗО УНР С. Витвицький, А. Горбачевський і М. Новаковський. Головою місії став в. о. Міністра закордонних справ УНР А. Лівицький. На першому засіданні переговорів 28 жовтня 1919 українські дипломати оголосили декларацію, в якій головним принципом у підході до питання про визначення українсько-польського кордону був етнографічний. Водночас декларація порушувала питання визнання Польщею самостійності УНР. Польська сторона розцінила проголошену українською стороною декларацію підходів щодо вирішення спірних питань як невідповідну домаганням польського уряду і категорично наполягала на тому, щоб у декларації було чітко визначено державні кордони між Україною і Польщею, а також визнано належність Східної Галичини до Польщі. Представники польського уряду дали зрозуміти, що у разі неприйняття їхніх умов вони підуть на договір із урядом УСРР. Після довгих нарад з'явився проект нової декларації, де польські домагання було взято до уваги. Цей документ став своєрідною ілюстрацією тогочасних політичних реалій, однією з яких було катастрофічне становище українського уряду, який фактично вступив у стадію самоліквідації.

2 грудня 1919 у Варшаві на п'ятому засіданні переговорів [А. Лівицький](#) вручив польській стороні текст нової декларації, у якій польсько-український кордон встановлювався по річці Збруч, закріплюючи тим самим зречення Україною суверенних прав на Східну Галичину. З приводу вручення полякам нової редакції декларації представники ЗО УНР С.

Витвицький, А. Горбачевський та М. Новаковський оголосили протест і подали заяву про свій вихід зі складу місії. На наступних засіданнях обговорювалися умови польсько-українського договору. Протест української сторони був викликаний другим пунктом польського проекту, за яким Україна, крім Східної Галичини, повинна була поступитися ще й Західною Волиною, Холмщиною, Підляшшям і Поліссям. Переговори у Варшаві опинилися під загрозою зриву, оскільки польська сторона зайняла непримиренну позицію щодо спільних кордонів, внаслідок чого польсько-українські переговори дійшли до тієї межі, коли одна зі сторін під тиском іншої мала піти на кардинальні поступки у принциповому питанні.

Розуміючи трагічність і безнадійність становища, нарада української дипломатичної місії у Польщі за участі голови Директорії [С. Петлюри](#) прийняла остаточне рішення: підписати договір у польській редакції, вважаючи, що він прислужиться справі боротьби за незалежну Україну. Договір був підписаний о 1-й год. 40 хвилин ночі з 21 на 22 квітня 1920, хоча у самому документі зазначалася дата 21 квітня 1920. Його підписали: А. Лівіцький – голова української дипломатичної місії у Польщі – з одного боку, та Я. Домбський – міністр закордонних справ Польщі – з іншого. У договорі польська сторона обумовила все до найменших подробиць на свою користь за рахунок обмеження інтересів української сторони, у ньому навіть не передбачалося жодних санкцій до Польщі у випадку недотримання нею своїх зобов'язань.

Варшавський договір був оформлений двома основними документами – політичною конвенцією від 22 квітня 1920 і військовою – від 24 квітня 1920, яка вважалася інтегральною частиною політичної конвенції. Військову конвенцію, за якою польські і українські війська проголошувалися союзниками, підписали генерал-хорунжий В. Сінклер і підполковник М. Дідковський від УНР та майор В. Славек і капітан В. Єнджеєвич від Польщі. У першому пункті Договору закріплювалось визнання Польщею Директорії УНР верховною владою в Україні, в наступному – вирішувалися питання про територію і кордони. Уряд Ю. Пілсудського загалом байдуже поставився до евентуальних кордонів УНР з третіми державами і зобов'язувався не укладати ніяких угод з країнами, які вороже ставляться до України, однак право УНР на територію визнавав лише східніше польського кордону 1772.

Таким чином Україні довелося заплатити за свою незалежність ціною значних територіальних поступок: до Польщі відходили Східна Галичина, Холмщина, Підляшшя, частина Полісся і 7 повітів Волині, що становило майже 162 тис. км² з населенням 11 млн осіб. Українці, що проти своєї волі потрапили до складу Польської держави, виявилися позбавленими нещодавно відвойованих свобод, оскільки українські закони на цих територіях були відразу скасовані. Договір мав таємний характер, тому вперше українські тексти конвенцій опублікував 1926 у Празі С. Шелухін, переклад політичної конвенції франц. мовою здійснив Р. Мартель 1931, а переважну більшість її статей польською мовою

оприлюднив Л. Василевський 1934. Варшавський договір не був одномоментним актом української дипломатії, оскільки велася тривала, сповнена драматизму боротьба української делегації за національні інтереси України, і лише катастрофічне внутрішнє та міжнародне становище Директорії УНР і тактика відвертого політичного шантажу з боку польського уряду змусила українських дипломатів піти на значні поступки.

Рекомендована література

1. Варшавський договір між поляками й С. Петлюрою 21 квітня 1920 р. Б. м., 1920;
2. Сціборський М. Договір ганьби // Розбудова нації. Прага, 1933. № 3/4;
3. Михайлюк Б. Варшавський договір: В світлі націоналістичної критики. Вінніпег, 1950;
4. Кедрин І. Паралелі в історії України. Ч. 2. Документи. Варшавський договір, квітень 1920. Нью-Йорк, 1971;
5. Комар В. Варшавський договір 1920 року: Необхідність чи закономірність // Поділля і Волинь у контексті історії українського національного відродження: Наук. зб. Хм., 1995;
6. Литвин С. Симон Петлюра і проблема Варшавського договору в українській та польській історіографії // 4-й Міжнар. конгрес україністів. О.; К.; Л., 1999. Ч. 2;
7. Терещенко Ю. Варшавський договір 1920 року і його оцінка українською дипломатією // Симон Петлюра у контексті українських національно-визвольних змагань: Зб. наук. пр. Фастів, 1999;
8. Кучерепа М. М. Варшавський договір 1920 року: Проблеми, наслідки // Наук. вісн. Волин. університету. Істор. науки. 2001. № 5.

Бібліографічний опис:

Варшавський договір директорії УНР з Польщею / В. П. Капелюшний // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2005. – Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-33232>

2001-2024 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).